

BART VERVAECK in *De Morgen* (12-11-1998)

De jeuk van het gemis

Wouter Vink, bijna zeventigjaar, is de laatste telg van wat ooit een rijke en machtige bloemenkwekersfamilie was. Alle glorie is vergaan, het bedrijf is gesloten en Wouter is niet echt een aanzienlijk man in het kustdorpje waar hij naast Anna, de weduwe van zijn broer Duuk, woont. Hij heeft geen belangstelling voor geld, wel voor jonge kinderen en vooral: zuiverheid.

Hij meent namelijk dat de tijd gekomen is om zijn familie uit haar verwording weer op te richten. De financiële boekhouding vervangt hij door een kasboek waarin hij goed en kwaad probeert te balanceren. Als een Christusfiguur wil hij boeten en alle fouten uit het verleden corrigeren.

De zuivering die hij beoogt draait echter anders uit dan hij gehoopt had. Een drugshandelaar huurt een vervallen loods van Wouter en wat later gaat het gebouw in vlammen op. Even denkt Wouter dat "zijn tijd nu ook gekomen" is en dat de vlammen alle zonden zullen wegbranden, maar hij ontkomt aan het vuur. Op zijn dooltocht vindt hij een dood kind. Hij wil zich verdrinken in zee, maar ook het water weigert hem te zuiveren. Hij wordt gered en verzorgd door Leni Valk.

Die Leni werkte vroeger in het bedrijf van de familie Vink en was voor Wouter het symbool van de onschuld. Van gele narcissen maakte ze een krans: "Een meisje van twaalf of dertien jaar, in een blauw jurkje, omringd door al dat geel. Hij had gekeken en besloten om wat hij zag nooit meer te vergeten, omdat het belangrijk was. Het betekende iets wat hem op dat moment ontging, daarom moest hij het onthouden, zodat hij er later rustig over kon denken." Maar later blijkt Leni een dikke vrouw geworden, moeder van twee hopeloze zonen, waarvan er een medeplichtig is aan moord. Onschuld en schoonheid kun je blijkbaar niet bewaren voor later, je kunt er niet over nadenken, want het is weg voor je er erg in hebt.

Aan die vergankelijkheid lijden alle personages van deze roman. Ze leven in het teken van 'te laat' en 'tevergeefs'. Anna beseft dat haar halfslachtige beleggingspogingen de neergang niet zullen tegenhouden. Het is te laat, er is geen ontkomen aan, zeker met voor een invalide vrouw als zij, die een been kwijt is. Langs het strand zal ze niet meer rennen. Leni probeert dat wel te doen, maar ook voor haar is het te laat. Ze weet dat al haar dromen van een slank lichaam, een goede man en degelijke kinderen tevergeefs zijn. Ook Wouter ontdekt dat zijn messianistische hoop ijdel is.

En toch. Er is een manier om het verval te keren en het mooie te behouden: de kunst, meer bepaald de schilder- en de vertelkunst. Het twintigste-eeuwse verhaal van Wouter wordt afgewisseld met een verhaal van een zeventiende-eeuwse Wouter, de stichter van het bloemenbedrijf. Het verhaal van de eerste Vink is ten dele een verzinsel van de laatste, die immers terug wil naar het verleden om de fouten te corrigeren. Maar het is meer dan een verzinsel. Het is een vluchtweg en een les, omdat het aantoont waarin de mogelijke oplossing voor het eeuwige voorbijgaan ligt: in het vertellen van verhalen. De eerste Vink slaagt erin van niets iets te maken, aan de pest en de dood ontfutselt hij zijn leven en zijn bloeiende bedrijf. Als de zaken in de bloemen slecht gaan, weet hij zich te redden door beleggingen in schilderijen. Hij was trouwens zelf een getalenteerd bloemenschilder. Als de echte bloemen waardeloos worden, brengen de kunstig

geschilderde bloemen redding. Aan het einde van de roman ziet de eerste Vink zijn kinderen met bloemen spelen, en hij bedenkt wat ook de laatste Vink zal denken: "Goed onthouden, dacht hij. Hier moet ik later nog eens goed over denken."

Zo laat het verhaal van de eerste Vink de oplossing zien voor de problemen van de laatste. De beschilderde bloemen zijn "mooier dan echte tulpen, mooier dan wanneer het echt is". Wouter zou willen dat "wat mooi was bleef", en een wedervaren van zijn voorvader maakt hem duidelijk hoe dat kan. In het verhaal van die voorvader treden zowat alle personages op die zich ook in het eigentijdse Wouter-verhaal aandienen, zodat je voortdurend allerlei parallellismen kunt ontdekken tussen toen en nu. De conclusie moet zijn dat de geschiedenis zich herhaalt. Niets gaat echt verloren, want elke verandering is eigenlijk een herhaling. Aan het eind denkt Vink na "over de tijd die schijnbare veranderingen teweegbracht, maar in wezen nergens greep op kreeg. Het verleden en her heden waren onlosmakelijk met elkaar verbonden, waren gelijk aan elkaar."

De tulp, die als bolgewas elk jaar verdwijnt en opnieuw verschijnt, symboliseert deze tijdloosheid. Ze staat ook voor de onschuld, en voor de vleselijke schuld. De drugshandelaar bezit schilderijen waarop bloemen geslachtsorganen uitbeelden. Bovendien verwijst de bloem naar her slijk der aarde, het geld. In de zeventiende eeuw waren de tulpen belangrijk in de speculatie, in de twintigste eeuw worden ze een dekmantel voor drugs.

Zo brengt IJlander in zijn nieuwe roman met alleen twee verhalen samen, maar ook een heleboel tweeledige tegenstelling: mooi en lelijk, goed en kwaad, eeuwigheid en vergankelijkheid, onschuld en schuld, armoede en rijkdom. Het zijn stereotiepe, bijna mythische thema's die hier in de figuur van Flora, de bloemengodin, vorm krijgen. Die vorm is echter niet zweverig, zoals je van een mythe zou kunnen verwachten, maar veeleer Hollands-realistisch. De stijl is nuchter en heeft veel aandacht voor de banaliteiten van het gewone leven. Zo leer je in de beschrijvingen van het leven van Leni onder meer hoe worsten gebraden moeten worden. Daarnaast zijn er heel wat thrillerelementen in dit boek verwerkt: een ontvoering, een moord, wat drugs en uiteraard ook enig gratuit geweld dat zonder franjes beschreven wordt. De gruwelen blijken heel gewoon en natuurlijk, wat je als lezer ook kunt afleiden uit de dreigende beschrijvingen van her landschap. Onheil is iets van de natuur.

Met dit dubbele verhaal over het dreigende verval en de zoektocht naar vastigheid blijft IJlander trouw aan zijn thema en stijl. In een interview zei IJlander ooit grote bewondering te hebben voor Willem Frederik Hermans, en aan die schrijver doet dit boek inderdaad af en toe denken, vooral dan aan de Hermans die behagen schept in de beschrijving van de chaos die het gewone leven in feite is. Grote verrassingen bevat deze vakkundig geschreven roman niet, maar hij is wel een intrigerende variatie op het aloude thema van het verdwijnen en het ontbreken. Het is zo'n beetje als krabben aan een oude wond: "De jeuk van het gemis - je bleef krabben en krabben, maar het hielp met. Wie met weinig begonnen was had het makkelijk."